

ЗБІРКА ВАСИЛЯ ДЕНИСЮКА «ALEA IACTA EST»: ТЕМАТИЧНА ПАЛІТРА

Зарудняк Наталя Іванівна,
ст. викл. кафедри української літератури, українознавства та методик їх
начання,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Збірка поезій Василя Денисюка, мовознавця, поета, очільника Уманського крайового літературно-мистецького об'єднання Спілки слов'янських письменників України (з 19 серпня 2022 року) «Alea iacta est» [1] в переважній більшості своїй складається з інтимної лірики, зворушливої, діткливої у своїй ширості. В перекладі з латинської назва прочитується як «Жереб кинуто» (закінчення вагань, нерішучості, прийняття остаточного рішення) [2]. Назва епатажна, провокаційна, якщо зважити, що свій Рубікон ліричний герой одного з віршів Василя Денисюка нарешті переходить, коли торкається маленької чорної сукні «спрагло ніжним дотиком» [1, с. 21] (точка неповернення). Фактично поезія «На сукні із моделей little black» є одою маленькій чорній сукні, яка «вибухає п'яним соком», змушує душу ліричного героя «німіти, плакати, цвісти», «жене до усіх клітин струмки», піднімає в серці «океан емоцій», «шматує на сотні Азій», є «вічним наркотиком», від якого не врятує «жодна із аптек» [1, с. 21]. В. Денисюк просто приголомшує читача метонімією «а сукня знову погляд підвела» [1, с. 21], яка «кричить» про одержимість ліричного героя цим одягом.

Зчитувати назву збірки, зважаючи на кількість інтимної лірики у ній, звичайно, можна і по-іншому: як прийняття якогось остаточного рішення в особистих стосунках. Певий Рубікон потрібно перейти, щоб зважитись на таку відверту манеру висвітлення інтимних почуттів, як у його віршах (у доланні внутрішніх меж теж необхідна сміливість). Зчитувати «Alea iacta est» можна і так.

Має право на життя й версія, за якою Василь Денисюк назвою заявляє про готовність прийняти критику щодо громадянської лірики, свідомо викликає вогонь тих, проти кого спрямовує обурення у творах. Юлій Цезар сказав «Alea iacta est», переходячи річку Рубікон, після чого уникнути битви було уже неможливо. Вічне несприйняття українцями будь-якої влади знаходить своє відображення і в збірці автора. Звичайно ж, за «начальницькими принадами дверима» «не бос, а босяк // (Не важливо – у штанях, спідниці) // Жде інфи від таких же друзяк, // Які перші ж дадуть під сідниці» [1, с. 24]. У вірші «Нині ера маленьких людей» [1, с. 24] автор з претензією до часу, що дозволяє правити «маленьким» людям, «глухим» до всього людського, «зубожілих духом», лакмусовивим папером, що їх виявляє, на його думку, є цвіт орхідей. «Маленькі», «зовні славні» люди живуть плітками, мають колосальне самолюбство, невгамовну спрагу до слави, чужий успіх сприймають за злочин [3]). Вони намагаються наслідувати Торквемаду, який розробив систему органів

інквізиції в Іспанії, увів масову практику аутодафе, особливо ненавидів книги, які спалював, навіть не читаючи [4] («Їхній ідол – Нерон, Торквемада» [1, с. 24]). В. Денисюка обурює свита, яка завжди оточує будь-якого керівника, яка «задня привілеїв», «начхає» на все, «збреше», але перша ж зрадить і свого кумира.

Не оминув у творі «По-лисячи підкралась незалежність» [1, с. 28] автор лжепатріотів («фарбованих лисів»), які є особливо небезпечними: «Завили, заспівали по-новому // (Країну ж піднімали із колін!), // І різали живого по живому, // І продавали все під гаслом змін. // Тягалися між заходом і сходом, // Ділили штучно даний Богом рай, // Поставили себе понад народом, // Погнали його жити в інший край» [1, с. 28]. Прозорі альянзи з Шевченком. Автор співчуває Україні, яка запиває свій біль, але найбільше боїться, щоб вона знову не закохалася в москаля – «Минулий ще не вирвали кукіль» [1, с. 28].

Своєрідний вірш-реквіум-несприйняття «Свої черги ордени, чекають» [1, с. 32] вражає силою болю. Ордени й медалі, які президент вручає загиблим під Іловайськом, є останньою даниною мертвим від живих, нагороди, які остаточно відмежовують їх в «були». Навіть самі ордени й медалі в стадії несприйняття, вони дивуються, що стільки героїв не прийшли з війни, а матір взагалі не може сприйняти смерть, не вірить, що син уже не вернеться: «Для неї вмерла вже євроарена, // І орден той – не для її синка» [1, с. 32]. Її запевнюють: «Тут помилки нема. Його всі дані. // Тепер його домівка – Іловайськ» [1, с. 32]. І вже болючий, розпачливий авторський риторичний оклик-запитання вривається в текст: «Кому ти кажеш це?! Ти кажеш мамі, // Яка пече для сина коровай» [1, с. 32]. Психологічно достовірно відтворена стадія несприйняття несправедливої страшної смерті: «Немає тут кровинці нагороди. // В мені іще живуть передчуття, // Що повернеться син мій до господи, // Його ж бо нагорода – це життя» [1, с. 32]. І справді: «звичайним хлопцям», що «спокій захищають», «на варті миру день і ніч стоять» [1, с. 32] нагородою має бути ЖИТТЯ, а не посмертні ордени і медалі.

Громадянську позицію Василя Денисюка засвідчують і вірші про мову («Вже стільки мову вчу, а немовля» [1, с. 6], «Закоханий по вуха в мову» [1, с. 11]).

Мовне питання теж болить ліричному герою, з перших рядків він заявляє про своє нестямне захоплення рідною українською, обожнення її: «Закоханий по вуха в мову // Свою, вкраїнську, не чужу...» [1, с. 11]. Уточнення «не чужу» є відправною точкою діалогу з тими, які спілкуються російською, з малоросами, і тими, «зальотними», яким «нет мови, есть язык» [1, с. 11]. Він бачить українську мову незглибинною, бачить її і матір'ю (вона благословля), і «всесвітом безмежним, і безкраїм» [1, с. 6], вона є і царством слів, і Богом («Для українців мова – це Христос, // Що свято-ревно нас оберігає!» [1, с. 6]), він відчуває себе немовлям поряд із її величчю: «Вже стільки мову вчу, а немовля. // Чи прийде час, коли глибин пізнаю?!» [1, с. 6]. Ліричний герой захоплюється красою української мови, «пахучої, дзвінкої» («смаколиками часто прикрашають»), багатой («тут падає, і йде, і ліпить дощ»; «людей кохають тут, а люблять борщ»), високої, яскравої, піднесеної («тут землю зорепади причащають»), ніжної («Тут замість «мать» – свої «матуся», «ненька»»), здатної виражати характер українців (««Холуйство» тут найвищий із гріхів, // Тут «вороги» вже «любі вороженьки»),

нездоланної («мова ця крізь нетрі проростає») [1, с. 6]. Ліричний герой щиро їй відданий: «Щодня і в серці, і в розмові // Я її пильно стережу» [1, с. 11]. Він відстоює закон «Про мови», вважає себе соратником і послідовником Івана Котляреського, Тараса Шевченка, мріє про час, коли рідна мова звучатиме повсюди і розвиватиметься природно: «Коли минеться сіродення // І мова матиме різдво?!» [1, с. 11].

Оригінальною є і пейзажна лірика Василя Денисюка, навіть у ній виразно проступає автор-мовознавець: «(Друга відміна місяці зібрала)», – і специфічне, притаманне саме Василеві Денисюку, обоження жінки: «Нехай у мові лютий чоловік, // [...] // Весна махне крилом – скінчиться скік, // І буде тільки, як вона сказала» [1, с. 5]. Так, у вірші «А січень... от зима!... і той розкис...» [1, с. 5] автор з симпатією описує два зимові місяці, і хоч січень не виправдовує сподівань, він з доброзичливим гумором відгукується про його дитячу поведінку: «і той розкис... // Розплакався, мов хто не да цукерки» [1, с. 5]. В. Денисюк майстерний у створенні асоціацій: січень наймолодший з дванадцяти місяців, розпочинає рік (дитина), у січні також колядують і щедрують, за що господарі обдаровують цукерками. Лютий також не виправдовує сподівань («усупереч всім метеопрогнозам», то снігу «навалує», то «запустом приструнить і морозом» [1, с. 5]), за що автор називає його «босяком». За нестабільність у погоді і, очевидно, періодичні відлиги автор називає його ще й «передвесняним лисом»: «Та лютий, цей передвесняний лис, // Готує вже морозні феєрверки» [1, с. 5]. У творі «Непомітно відходить літо» – нічний пейзаж останнього дня літа органічно і красиво розкривається в перший день осені, який для педагога невід'ємний від першого дня навчання: «А на ранок – усе в золотому, // Зникне слід по останній зорі, // І з букетом із кожного дому // Підуть в школу свою школярі» [1, с. 23]. Поезія «Непомітно відходить літо» є своєрідною ідилією: «зорепад», «ссявом місячним всипані квіти», шкільний сад, замріяні «пишні айстри», «клен березі шепоче вві сні», осінь «володіння фарбує свої», «своя» школа [1, с. 23]. Тиша, одухотвореність, краса: фантастичні, прекрасні квіти в нічний час – букети, які несуть діти, вранці – «своя» школа. В цьому асоціативному ряду школа також бачиться частиною навколишньої ідилії.

Не скупиться в даній збірці Василь Денисюк на дифірамби для жінок. і тим привабливіші ці дифірамби, що ліричного героя захоплюють в жінках найсуперечливіші грані, які комусь могли б здатися і відштовхуючими: «А справжня жінка – як про неї плещуть дури» [1, с. 3]. У ліричного героя «справжня жінка» викликає смакові асоціації, вона апетитна, «має ласу поведінку», майстерно перевтілюється («королева карнавалу»), вміє бути необхідною («А жінки справжньої завжди буває мало») [1, с. 3]. Справжню жінку, на переконання ліричного героя, «день і ніч треба кохати» [1, с. 3], вона – це «коли мур є і за муром» [1, с. 3], і, звичайно ж, справжніми жінками є дружина, донька, мати. Піднесеність (вірш «Відверещали в січні ще коти» [1, с. 7]), викликана приходом весни, відчуттям народження («І душу носить по нових орбітах. Благословляє день нове життя» [1, с. 7]) пориває ліричного героя звернутися до жінки, яка також, як весна, як земля, несе нове життя у світ: «Не економ життя, живи на повну, // Позаздрить хай тобі нічний бульвар, // Хай вечір поїть душу невгамовну,

// Літай, кохай, бентежся і цвіти, // (На те ти й ЖІНКА), хай твоїми будуть // незнані і незвідані світи, // А негаразди хай тебе забудуть» [1, с. 7]. У іншому творі «У жінки два періоди в житті» [1, с. 44] автор називає жінку «владаркою» життя, навіть осінь їй прислужує «підносить день новий на таці», «дарує ранки золоті», він визнає силу жіночності: «(Умієш запалити ти очима)», – наділяє її невломимістю для кривд, облуд, оман [1, с. 44]. Він бажає жінці всі блага світу: «Хай береги Єгиптів, Кіпрів, Мальт // Тобі дарують насолоду морем, // Нехай душа, мов сотні Есмеральд, // Танцює над Торресом і Босфором» [1, с. 44], – з-поміж яких і «Кохання вічне від твого Петарки» [1, с. 44].

Завжди по особливому звучать вірші чоловіків, написані від жіночого імені. В збірці В. Денисюка їх немало, це і: «А ноги стали схожі на пуанти» [1, с. 4], «Знімає березень зимову машкару» [1, с. 13], «Маленька сіра пляма за вікном» [1, с. 16], «Міняю на лінолеум паркет» [1, с. 18], «Підсипала у каву жменьку мрій» [1, с. 26], «Ранок розписався поцілунком» [1, с. 30], «Сьогодні, що для тебе одягти?» [1, с. 34], «Спустились зорі і лягли край тебе» [1, с. 36], «Так хочу у коханні передозу» [1, с. 37], «Та не збавляє обертів пиха» [1, с. 38], «Ти закутай мене в ту весну» [1, с. 41], «Хмарина зачепилась за антену» [1, с. 45], «Ще очі пам'ятають кожен рух» [1, с. 47].

Ліричний герой В. Денисюка сприймає пристрасть як рабство і як нірвану («Ще вчора – воля, а сьогодні – раб // Намуркані кошням нірвани» [1, с. 8]), вона «зупиняє серце», змушує скакати до ста пульс на зап'ясті [1, с. 9], «вставляє до божевілля», викликає «серцетруси» [1, с. 10], як трунок («Ковтки солодкої спокуси // По тілу підуть, ніби струм, // І понесуть казкові гуси // Мелодію серцевих струн» [1, с. 12]), як найсолодша отрута, як «ненасить аж до м'язів, до кісток», як гріх [1, с. 14], як втрата розуму («І тіло не для розуму вже дім» [1, с. 17]), наркотик («Підсів на тебе, ніби на наркотик // Хоч кров усю бери й переливай! // Бентежить погляд, поцілунок, дотик, // Бентежить твоє «здрастуй», і «прощай»» [1, с. 27]), вона робить з нього підсудного («Це я віддав себе під трибунал. // Щоразу млію, коли чую вирок, // Але його приймаю ніби дар...» [1, с. 29]), є секундним щастям [1, с. 33].

Пристрасний і ніжний, аж до самознищення, в еротичній ліриці, покірний – в елегійній, парадоксальний – в філософській, з нальотом іронії – ліричних віршах (гумористичний струміль прослідковується в його ранніх поезіях ще за студентських років), Василь Денисюк у своїх текстах гармонійно поєднує захопленого науковця і розбишакуватого вуличного босяка, його твори чуттєві і, в той же час, перманентно інтелектуальні, читачу нерідко доведеться мати під руками словника.

Збірка «Alea iacta est» є свідченням таланту автора, вона багатогранна і яскрава, заслуговує і на свого читача, і на свого дослідника. Особливе зацікавлення викликає лірика, написана від жіночого імені. В цьому аспекті (і не тільки) цікаво дослідити рецепцію творчого доробку Т. Шеченка на «Alea iacta est».

Список літератури:

1. Дениск В. *Alea iacta est*. Умань: ВПЦ «Візаві», 2021. 27 с.
2. *Alea iacta est* // Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Alea_iacta_est (дата звернення: 02.09.2022).
3. Коптілов В. *У світі крилатих слів*. Київ: Веселка, 1976. С. 71–72.
4. Томас Торквемада // Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%81_%D0%A2%D0%BE%D1%80%D0%BA%D0%B2%D0%B5%D0%BC%D0%B0%D0%B4%D0%B0_ (дата звернення: 02.09.2022).